

# Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme

Selçuk Aslan, Ankara Üniversitesi DTCF, e-posta: aslan91@yahoo.com.tr.  
Ali Dönmez, Ankara Üniversitesi DTCF, e-posta: adonmez@ankara.edu.tr.

## Özet

Bireysel ve toplumsal süreçlerde temel ilgi ve çatışma alanlarından biri olan kimlik, sosyal bilimlerin temel konularından biri haline gelmiştir. Kimlik kavramı, bir birey ya da grubun konumu ve değeri hakkındaki bilinçli algılaması olarak tanımlanabilir. “Bir kimliğe sahip olmak” iyi ve arzulanır bir şey olarak algılanırken, “kimliğin olmaması” ya da “kimliksizlik” olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Belirgin bir kimliği olmayan bir topluluk ya da örgüt, zayıf, ne yapacağı belirsiz ve kafası karışık olarak nitelendirilir (Verkuyten, 2005: 41). Kimlik, bireyin gerçekte kim olduğuna ilişkin bir farkındalığın yanı sıra, belirli kimliklerin getirdiği değer, kabul ve saygıyı da gösterir. Kimlik, ötekilere karşı tutum ve davranışları etkilemektedir. Bu nedenle toplumsal araştırmalarda kimlik unsurlarının ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsanlar kimliklerinin tanımlanmasına etkin olarak katılmaktadırlar. Ana-babalar ve diğer yetkeler, arkadaşlar, kurumlar ve gruplar gibi pek çok değişik etmeni içeren kimlik oluşum süreçleri oldukça karmaşıktır. Arkadaşlar tarafından yansıtılan görüşler ve arkadaşlara bağlılık, toplumsal karşılaştırmalar sonucu kendini değerlendirme ve toplumsal gruplarla özdeşleşme gençlerin kimlik kavramlarında önemli yordayıcılar olarak görülmektedir. Kimlik gelişimiyle ilgili yapılan araştırmalar, arkadaşlara bağlılık, gruplarla özdeşleşme ve kimlik yönelimleri arasında olumlu ve anlamlı ilişkilerin olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmada, kimlik gelişiminin bazı değişkenlerle ilişkisini belirlemek amacıyla, 12-24 yaşları arasındaki gençlerin kimlik yönelimi (bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik), toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kimlik yöneliminin grupla ilgili bazı değişkenlerle ilişkisi araştırılmış, ergenlik dönemindeki gençlerden toplumsal gruplara üye olanlarla üye olmayanlar ve cinsiyetler arasında, incelenen değişkenler açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır. Kimlik yönelimi, bireylerin kendilerini tanımlamalarında (etniklik, din, kültür ve dil gibi) çeşitli kimlik özelliklerine verdikleri görece önemi yansıtmaktadır (Cheek, 1989). Bu araştırmaya, Ankara ili içerisinde etkinlik gösteren değişik toplumsal gruplara üye 657 genç (334 kadın, 323 erkek) ile herhangi bir toplumsal gruba üye olmayan 661 genç (333 kadın, 328 erkek) olmak üzere, toplam 1318 kişi katılmıştır. Katılımcılara bir nüfusbilimsel bilgi formu ile birlikte Kimlik Ölçeği, Grupla Bütünleşme Ölçeği, Arkadaşlara Bağlılık Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) uygulanmıştır. Verilerin çözümü SPSS (11.0) istatistik paket programı ile yapılmıştır. Bulgular ele alınan bağımlı değişkenler arasında olumlu

ve anlamlı ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre, toplumsal gruplara üye gençler kendilerini üye olmayanlardan daha olumlu değerlendirmektedirler. Kadınlar, erkeklerden daha yüksek SKÖ puanı, bireysel kimlik ve arkadaşlara bağlılık puanı ortalamalarına sahiptirler. Bulgular kimlik gelişimiyle ilgili kuramsal yaklaşımlar ve önceki araştırmaların bulguları ışığında tartışılmıştır. Araştırmanın, gençlerin kimlik gelişimini irdelemesi, kimlik kavramı ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyması bakımından ilgili yazına katkıda bulunduğu söylenebilir.

**Anahtar Sözcükler:** Kimlik, Arkadaşlara Bağlılık, Toplumsal Karşılaştırma, Grupla Bütünleşme, Toplumsal Gruplar.

### **The Identity Orientations, Social Comparisons, Attachments To Friends And Group Integration Levels Among Young People**

#### **Abstract**

Identity, a main topic of interests and conflicts in interpersonal and intergroup processes, has become one of the primary subjects in social sciences. The concept of identity may be defined as the conscious perception of an individual or a group about its status and value. "Having an identity" is considered to be good and desirable, whereas the situation of "having no identity" is evaluated negatively. An organization or community without a clear identity is considered weak, without direction, and confused (Verkuyten, 2005: 41). The identity implies not only an awareness regarding who the one really is, but also the value, recognition and respect brought by particular identities. Identity influences the behaviours and attitudes to the others. For this reason, it is necessary to take identity elements into consideration in social researches.

People are actively getting involved in defining their identities. Processes of identity formation, involving many different actors, such as parents and other authorities, friends, institutions and groups, are complex. The reflected appraisals of friends and attachment to them, self evaluation via social comparisons and identifications with social groups are considered to be significant predictors of young people's identity concepts. Studies about identity development indicate that there are positive and meaningful relations among attachment to friends, group identifications and identity orientations.

In this research, the correlations between the identity orientations, self evaluation via social comparison, attachment to friends and group integration levels of the young, between 12-24, were investigated. Correlations between the identity orientations and some variables affiliated with social groups were examined. Identity orientations refer to the relative importance that individuals place on various identity attributes or characteristics such as race, religion, culture and language when constructing their self-definitions (Cheek, 1989). Adolescents, who are the members of different social groups and who are not the members of any social groups, and genders were compared regarding some variables. The sample consisted of 657 young people (334 female, 323 male) affiliated and 661 young people (333 female, 328 male) non-affiliated with

social groups. 1318 young people, living in Ankara, participated in this study in total. Some demographic variables together with The Identity Questionnaire, The Group Integration Scale, The Inventory of Peer Attachment and The Social Comparison Scale were administered to participants. The data was analyzed through the SPSS (11.0) statistical program. Findings indicated that between the dependent variables there are positive and meaningful relations. The young affiliated with social groups evaluate themselves more positive than the young non-affiliated with social groups, females have higher average scores in self evaluation, personal identity and attachment to friends than males. The findings of the study were discussed in the light of the theoretical approaches related to identity development and other findings related in the literature. It can be said that the study contributes to the literature in the way that it examines identity development in youth and reveals the relationships between the concept of identity and relevant variables.

**Keywords:** Identity, Attachment to Friends, Social Comparison, Group Integration, Social Groups.

## Giriş

Kimlik konusu, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, felsefe, tarih, siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerin ilgi alanına giren ve değişik nedenlerle sık sık gündeme gelen, toplumsal bilimlerin temel konularından biridir. Geçmişten günümüze, kimliklerin yapılandırılması ve sahip olunan ya da deneyimler sonucu geliştirilen kimliklerin sürdürülebilmesi, başkalarına kabul ettirilmesi, bireyler ve gruplararası süreçlerde temel ilgi ve çatışma alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimlik, 1960 ve 70'lerde bireylerin meslek, din ve siyasal ideolojileri çerçevesinde incelenmiş, daha sonra kişilerarası ilişkiler, etniklik ve bu alanlarda ortaya çıkan çatışmalar kapsamında ele alınmıştır. İki binli yıllarda ise kimlik, tüketimin yeri ve toplumsal yaşamın yordanması bağlamında incelenmeye başlanmıştır (Gorp, 2005).

Hortaçsu (2007), bireyin sahip olduğu ve değer verdiği kimliğin, onun kendini değerli hissetme, diğerlerinden farklı olma (belirginlik), zaman ve mekânda süreklilik, aidiyet ve yakınlık duygusu, kabul görme, yeterlik, denetim duygusu gibi birey için oldukça anlamlı toplumsal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamada önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Kimlik diğerlerine karşı duygu ve davranışlarımızı, inanç ve tutumlarımızı etkilemektedir (Bilgin, 2007).

Davranışlarımız üzerinde önemli etkileri olan kimliklerin yapılandırılmasında farklı etmenlerin rolü olduğu görülmektedir. Brown'a (1998) göre, kim olduğumuz

ve kim olduğumuza ilişkin düşüncelerimiz, büyük ölçüde yetiştirildiğimiz ve yaşadığımız yer ve zaman tarafından belirlenmektedir.

Bireyi diğerlerinden ayıran tutarlılık, süreklilik ve bütünlük sergileyen yapılanmış bir gösterge olarak kimlik, organizmanın iç dinamikleri yanında dış çevresiyle etkileşim ve iletişim sonucu gelişir (Aşkın, 2007). Özellikle ergenlik döneminde beliren kimlik arayışı sürecinde ergen, kim olduğu, ne olduğu, nereden geldiği, nereye gidiyor olduğu ve neler yapabildiği gibi kendine sorduğu sorulara doyurucu yanıtlar verebilmelidir. Bu süreçte aile ve okuldan alınan eğitime ek olarak, aile ve çevre ile olan ilişkiler, arkadaşlıklar ve gruplarla özdeşleşme çok önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2008; Bahadır, 2002; Markus ve Kitayama, 1991).

Bu çalışmada, bireylerin gelişim sürecinde kimlik gelişimi bakımından ayrı bir öneme sahip olan gençlik döneminde kimlik yönelimi (bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik), toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık ve toplumsal gruplara üye gençlerin grupla bütünleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler sosyal psikolojik yaklaşımlar temel alınarak incelenmiştir. Kimlik yöneliminin grupla ilgili bazı değişkenlerle (grup kararlarına katılım, gruptaki üye sayısı, grupta bulunma süresi, grupta kalmaya isteklilik ve algılanan grup başarı düzeyi) ilişkisi ve 12-24 yaşları arasındaki gençlerden toplumsal gruplara üye olanlarla olmayanlar ve cinsiyetler arasında, ele alınan değişkenler bakımından anlamlı farklılıkların olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu araştırmanın, odak noktası olan kimlik, birey ve grup ilişkilerini açıklayıcı niteliği ile alandaki gereksinimin bir bölümüyle de olsa karşılanmasına katkıda bulunacağı, bu alandaki başka çalışmalar için yol gösterici olacağı ve gençleri toplumsal gruplara yönlendirme çerçevesinde uygulanacak siyasetlerde yardımcı olacağı umut edilmektedir.

İzleyen bölümlerde araştırmada kullanılan kavram ve deyimler, kimlik gelişimiyle ilgili kuramsal yaklaşımlar üzerinde durulacak, önceki araştırmaların bulguları ışığında kavramlar arası ilişkiler özetlenecektir.

### *Kimlik*

Bireyi, yaşadığı toplum içerisinde belirli konumlara yerleştiren ve onun “Ben Kimim?” sorusuna verdiği yanıtları içeren (Hortaçsu, 2007; Oyserman, 2004) kimlik; birey ya da grubun kendisini tanımlaması ve kendisini diğer kişi ya da gruplar arasında konumlandırması (Bilgin, 2007: 11), bir kişinin ya da grubun/ topluluğun kendi niteliklerine, değerlerine, konumuna ve kökenine ilişkin bilinçli kavrayışı (Şimşek, 2002) olarak tanımlanmaktadır.

Bireyin psikolojik özellikleri, entelektüel ilgileri, kişisel zevkleri, bedensel ve zihinsel özellikleri gibi kendine özgü nitelikleri onun bireysel kimliğini (benlik), bireyin farklı gruplara üyeliklerini içeren ve bireyin kendini tanımlamada kullandığı bu gruplarla toplumsal özdeşleşmelerinin toplamı onun toplumsal kimliğini oluşturur (Turner, 1979). Kolektif kimlik ise belirli bir insan grubunun, kendine özgü özelliklere sahip olduğu ve bir tekillik özelliği taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusu olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, 1995: 62). Irkımız, etnik mirasımız ve dinimiz gibi farklı alt grupların biraraya geldiği daha büyük toplumsal gruplara ait olma duygumuz kolektif kimliğimizi oluşturur (Bilgin, 2007: 13). Yazında bireylerin kendilerini tanımlamalarında çeşitli kimlik özelliklerine verdikleri görece önem kimlik yönelimi olarak ele alınmaktadır (Cheek, 1989).

İnsan kimliğini oluşturan farklı değerler arasındaki ilişkiler çok yönlü, karmaşık ve dinamik bir yapıdadır. Bu yapı bireysel, toplumsal ve kolektif kimlikleri ortak bir mantığa dayandırmaktadır. Diğer insanlarla benzerlikler üzerine yapılandırılan toplumsal ve kolektif kimlikler, bireye bir grup tarafından tanınma, onaylanma, destek sağlanması ve üyelik verilmesi gibi değişik yönlerden hizmet eder. Öte yandan, diğer insanlarla farklılıklar temelinde yapılandırılan bireysel kimlik için genel anlamda toplum ve özel olarak da onun içindeki çeşitli gruplar bir karşılaştırma çevresi oluşturur. Kimliği oluşturan bireysel, toplumsal ve kolektif öğeler birbirinden ayrı düşünülemez (Şimşek, 2002).

Razmjoo (2010) tarafından İranlı üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, kişisel kimlikle toplumsal ve kolektif kimlikler arasında orta düzeyde olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Toplumsal kimlikle kolektif kimlik arasında da orta düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Diğer bazı araştırmalarda da bireysel, toplumsal ve kolektif kimlikler arasında olumlu ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur (Cheek ve Briggs, 1982; Coşkun, 2004; Del Prado vd., 2007; McKillop, Berzonsky ve Schlenker, 1992). Aygün'ün (2004) bir araştırmasında, kimlik yönelimleri olumlu duyguların yaşanmasıyla ilişkili, fakat olumsuz duyguların yaşanmasıyla ilişkisiz bulunmuştur. Kolektif ve toplumsal kimlikle olumlu duygular arasındaki ilişkiler, bireysel kimlik ve olumlu duygular arasındaki ilişkilerden daha yüksek bulunmuştur. Araştırma bulguları kimlik yönelimleri arasında sürekli ve dinamik bir etkileşim olduğunu göstermektedir.

#### i) Kimlik Yönelimleri/Boyutları ile Bazı Değişkenler Arasındaki İlişkiler

##### - Yaş ve Kimlik

Yaş ve kimlik ile ilgili araştırma bulguları, genel olarak yaşlandıkça bireysel kimlik

duygusunun azaldığını, kolektif kimlik duygusununsa arttığını göstermektedir. Hardie (2009) bir araştırmasında, bireysel kimlik duygusunun yaşlandıkça zayıfladığını, kolektif kimlik duygusununsa yaşlandıkça güçlendiğini ortaya koymuştur. Bu bulguyu, genç insanların kendi bağımsızlıklarını elde etmekle ilgilenirken, bağımsızlığı tatmış olan daha yaşlı yetişkinlerin diğerleriyle karşılıklı bağımlılıklarını kabullenmeye başladıkları biçiminde yorumlamıştır. Ergenlerle yapılan bir çalışmada, ergenler için toplumsal kimliğin kendilerinden daha genç ve daha yaşlı olanlarda olduğundan anlamlı olarak daha önemli olduğu gösterilmiştir (Nezlek ve Smith, 2005). Tanti ve diğerlerinin (2008) ergenlerle yaptıkları bir çalışmada, ergenliğin son dönemindekilerde kolektif ve bireysel kimliğin daha belirgin olduğu ortaya konulmuştur. Bireysel kimliğin, kolektif kimlikle karşılaştırıldığında, tüm yaş gruplarında daha belirgin ve önemli olduğu, bireysel kimliğin yaş ilerledikçe öneminden kaybetmediği görülmüştür. İlişkili diğer araştırmalar, gençlerin yaşları arttıkça bağımlı kimlik boyutlarından aldıkları puanların düştüğünü (Demir, 2009), ergenlerde benlik saygısının yaşla arttığını (Mullis, Mullis ve Normandin, 1992), yaş ilerledikçe öğrencilerin başarılı kimlik konumu puanlarının yükseldiğini (Mullis, Graf ve Mullis, 2009) göstermektedir.

#### - Cinsiyet ve Kimlik

Cinsiyet ve kimlikle ilgili araştırmaların sonuçları tam bir tutarlılık içermemektedir. Özgüroğlu'nun (1991) bir çalışmasında kadınların daha olumsuz bir benlik imgesine sahip oldukları görülmüştür. Başka çalışmalarda, en olumsuz benlik imgesine sahip olanların kadın ergenler olduğu (Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991), erkeklerin başarılı kimlik konumu puanlarının kadınlarınkinden daha yüksek olduğu (Mullis, Graf ve Mullis, 2009), kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin kimlik algılamalarının daha olumlu (Sezer, 2010) ve kimlik tasarım düzeylerinin daha yüksek olduğu (Hatipoğlu, 1996) gösterilmiştir.

Bazı araştırmalar ise kadınların kimlik değerlendirmelerinin erkeklerinkinden daha olumlu olduğunu göstermiştir. Özkan'ın (1994) araştırmasında, geç ergenlik dönemindeki (17-21 yaşlar arasındaki) kadınların benlik saygılarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Lapsley, Rice ve FitzGerald'ın (1990) bir araştırmalarında kadınların bireysel ve toplumsal kimlik puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. İranlı üniversite öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada da kadın öğrencilerin bireysel kimlik ortalamalarının erkek öğrencilerinkinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Razmjoo, 2010).

## ii) Kimlik Gelişimini Etkileyen Etmenler

Kimlik gelişimi geniş anlamda kültür, ekonomi, nüfus, siyaset, fiziksel çevre, toplumsal sınıf, ırk ve etnik köken gibi etmenlerden; dar anlamda kişilerarası ilişkiler ve günlük yaşam deneyimleri gibi etmenlerden etkilenmektedir (Demir, 2009).

İnsan kişiliğinin ve kimliğinin temeli bebeklik döneminde atıldıktan sonra yaklaşık beş yaşına kadar hızla gelişmektedir (Çevik, 2007). Bebeklikte daha yalın olan kimlik algıları, zamanla karmaşıklaşmaktadır (Kocacık, 2003). Çocukluktan başlayarak ana-babalar, akrabalar ve yaygın kitle iletişim araçları aracılığıyla iletilen iletilerle “biz ve onlar”, “bizden olanlar ve olmayanlar” duygusu gelişir. Altı-yedi yaşlarından başlayarak çocuk ailesinin dışında okul ortamına girerek kimliğine bu yeni ortamın özelliklerini katmaya, toplumsal süreçleri daha yakından görmeye ve yaşamaya başlar (Çevik, 2007).

Çocukluk ve olgunluk arasında bir köprü konumunda olan ergenlik döneminde, bireyler birçok gelişim göreviyle karşı karşıyadırlar. Akranlar arasında kabul görme, bir cinsel rolü kabullenme, duygusal bağımsızlık kazanma, iş birliği ve liderlik yeteneklerini geliştirme, kendine uygun bir yaşam felsefesi geliştirme, meslek seçimine hazırlık, kendi kimliğini bulma ve bunu kabullenme bu görevlerin en önemlilerindedir (Türkkan ve Savran, 2010: 244). Bu dönemde başkalarından farklı bir kimlik geliştirmek isteyen ergen, beklenmedik davranışlarda bulunabilir, risk alabilir ve gösterilen tepkilere aldırılmaz tutumlar geliştirebilir (Atabek, 2002: 58-60).

Ergenlikte bireyi kimlik arayışına iten nedenler; fiziksel görünüşte ortaya çıkan değişiklikler, bilişsel yeterliğin gelişmesi ve bu sürecin meslek, evlilik ve gelecekle ilişkili önemli kararların alınması dönemi olmasıdır (Erikson, 1968). Erikson’a göre, kimlik duygusunun gelişmesi için bireyin kendi içsel bütünlüğünü yaşaması, aynılık duygusunu sürdürmesi ve önemli toplumsal değerleri yaşaması gereklidir. Erikson’un, ergenlikte kazanılması gereken temel özellik olarak gördüğü kimlik duygusu, bireyin kendi bedenini sevmesini ve bedeninde kendini rahat hissetmesini, geleceğe güvenle bakmasını ve değer verdiği insanların onu kabullenmesini içerir.

Kimlik gelişimindeki en önemli etmenlerden biri de kuşkusuz toplumsallaşma sürecidir. Toplumsallaşma, bireyin, içinde yer aldığı toplumun kurallarını öğrenme, değerlerini benimseme (içselleştirme) ve kimlik kazanma süreci olarak tanımlanabilir (Uluğ, 1999: 52). Kimlik gelişimine yönelik toplumsallaşma çerçevesinde, Türk toplumunda ilk olarak toplumsal cinsiyet rolleri öğretilmekte, bunu zamanla ailenin etnik kökeni, inançları, siyasal görüşleri, toplumsal köken değerleri hakkındaki farklılıkların ortaya çıkması izlemektedir (Özpolat, 2010).

Ailedeki sıcak ve kabul edici ilişkiler bir bağımsızlık ya da özerklik duygusunu destekler ve çocukların olumlu bir kimlik kavramı geliştirmelerine yardımcı olur (Gander ve Gardiner, 2001). Lise öğrencileriyle yapılan çalışmalarda, anababaya bağlanma arttıkça, akarana bağlanmanın azaldığı, anababasına güvenli bağlananların daha sonraki dönemlerde akran ilişkilerinin daha iyi olduğu, arkadaşları tarafından daha çok aranan ve sevilen kişiler oldukları; kadınların erkeklere göre akranlarına daha fazla bağlandıkları görülmüştür (Günaydın ve Yöndem, 2007; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004).

Arkadaş grubu, aileden sonra yaşamın her döneminde gerekli olan, iletişim gruplarının tüm özelliklerini taşıyan, ortak davranış kalıplarının ve tutumların paylaşıldığı, yeni davranış kalıplarının ve tutumların geliştirildiği en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır (Köknel, 1986:299). Arkadaşlığın işlevleri Avcı (2009) tarafından, aidiyet duygusu, duygusal bütünlük ve kararlılık, iletişim fırsatı, yardım ve destek, değerli olma duygusu sağlama, kişiliği destekleme ve diğerlerine yardım etme fırsatı sağlayarak bireyin kendini işe yarar hissetmesine yardımcı olma olarak sıralanmıştır. Ergenlik dönemindeki yakın arkadaşlıkların benlik saygısını yordadığı ve arkadaşlığın psikolojik sağlığın önemli bir belirleyicisi olduğu gösterilmiştir (Buhrmester, 1990). Hortaçsu (1991) tarafından 12-18 yaşları arasındaki gençlerle yapılan bir araştırmada, en fazla duygusal yakınlığın arkadaşlara karşı duyulduğu ortaya konulmuştur. Schlenker ve Weigold'un (1990) yaptıkları bir araştırmada bireysel ve toplumsal kimlikle arkadaşlık ilişkileri arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.

Arkadaşlar tarafından aranmak, beğenilmek, benimsenmek benlik saygısının önemli bir koşuludur. Harter'in (2000) bir araştırmasında, arkadaşlık ilişkilerinin benlik saygısıyla ilişkili olduğu, arkadaş desteğinin yüksek benlik saygısıyla ilişki gösterdiği, toplumsal ilişkileri az olanların benlik saygılarının daha düşük olduğu görülmüştür. Arkadaş sayısının çokluğu diğerleri tarafından sevilip benimsenmenin ölçüsü olarak algılanmakta, ergenlik döneminin ortalarına doğru arkadaş sayısı azalmakta, arkadaşlıklar daha kalıcı, dengeli ve uzun süreli olmaya başlamaktadır (Uluğ, 1999).

Arkadaşlıkla cinsiyet arasında da bir ilişkinin olduğu görülmektedir. İlk ve orta ergenlik döneminde aynı cinsten arkadaşlar seçilirken, bu seçimler geç ergenlik döneminde karşı cinse yönelmektedir (Atabek, 2002: 123-125; Çevik, 2007). Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, kadın öğrencilerin erkek öğrencilerle karşılaştırıldığında arkadaşlık puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Doğan ve Yıldırım, 2006). Kadınlarda benlik saygısı ile arkadaşlara bağlanma arasında bir ilişkinin olduğu, ergen kadınların arkadaşlarına bağlılık düzeylerinin ergen erkeklerinkinden daha yüksek olduğu,



arkadaşlıklarına daha fazla duygu, mahremiyet, yoldaşlık ve doyum duygusu yükledikleri, ergenlerin yaşları ilerledikçe arkadaşlara bağlılık düzeylerinin de arttığı belirlenmiştir (Günaydın ve Yöndem, 2007). Ergenlerin katıldığı başka bir çalışmada da kadınların arkadaşlarına bağlılık, sevgi ve güvene dayalı ilişki boyutlarındaki puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür (Delikara, 2000).

İzleyen bölümde kimlik konusunu ve kimlik gelişimini değişik açılardan açıklayan kuramsal yaklaşımlardan sosyal psikolojik bakış açısına sahip Toplumsal Karşılaştırma Kuramı, Sembolik Etkileşim Kuramı, Psikososyal Gelişim Kuramı ve Toplumsal Kimlik Kuramı özetlenecektir.

### iii) Kimlik Gelişimi Kuramları

Toplumsal Karşılaştırma Kuramı'na göre, insanlarda, kendi tutum ve düşünceleri ile yeteneklerini değerlendirme yönünde bir güdü bulunmaktadır. Bu değerlendirmenin yapılabilmesine yardımcı nitelikte nesnel ölçme araçlarının bulunmaması durumunda, insanlar kendi düşünce ve yeteneklerini, diğerlerinin düşünce ve yetenekleriyle karşılaştırarak değerlendirirler. Karşılaştırma yapılacak olası adaylar arasından, kişinin kendi yetenek ya da düşüncesine yakın (benzer) olanlar seçilir. Bireyler kim olduklarına ilişkin düşüncelerini de toplumsal karşılaştırma ile değerlendirirler. Kimlik değerlendirmesine yönelik eğilim; gruplara ait olma, arkadaşlık kurma yönünde bireyler üzerinde baskı yaratır. İnsanlar, kendi düşünceleriyle uyumlu düşünceleri olan ve yetenekleri kendininkilere yakın olan gruplara girmek, benlik değerlendirmesi güdülerini doyurmayan gruplardan çıkmak eğilimindedirler (Festinger, 2007; Shaw ve Costanzo, 1982).

Sembolik Etkileşim Kuramı'na göre, insanlar başkalarıyla kurdukları iletişim ve onlarla etkileşimleri sayesinde, toplumsal ilişkiler kurmakta ve birbirlerinin davranışlarını okuyarak karşılarındakileri anlayabilmektedirler. Bu etkileşimin temeli insanların sözler, yüz ifadeleri, bedensel ifadeler gibi davranışlara ortak anlamlar yükleme ve onları benzer biçimlerde yorumlama yetenekleridir. Bu etkileşimin, etkili olabilmesi için ortak anlamları olan simgeler gerekir. Bir simgeye verilen tepki, o simgeyi üreten kişiyle onu alan kişi için "aynı şeyi" ifade ettiğinde anlam oluşur. Kişilik bu süreç aracılığıyla biçimlenmektedir (Mead, 1970).

İnsan yaşamını sekiz evreye ayıran ve bireylerin çevreleriyle etkileşim içerisinde sürekli geliştiklerini temel alan Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre, her dönemde birey, farklı çatışmalarla uğraşmak ve onları çözmek durumundadır. Kuramda, ergenlik döneminin temel çatışması, kimlik duygusuna karşı rol

karışıklığı olarak belirtilmiştir. Bu dönemde fiziksel olarak yetişkin görünümü alan ergenler çocukluktan çıktıklarını anlar ve “Ben kimim?”, “Yaşamdaki amaç ve değerlerim nelerdir?” biçimindeki soruları kendilerine sorarak, gelecekle ilgili kararlar almaya ve kimliklerini kazanmaya başlarlar. Bu süreçte ergenler etkin olarak araştırma yapar, çeşitli rolleri dener ve bağlanmalar geliştirirler. Başarılı olanlar, kendileri ile uyum içinde, kendi yeterliklerini ve sınırlılıklarını bilen ve kabul eden bireyler olarak kimlik kazanırlar. Bu çabaları yetersizlikle sonuçlananlar, kimlik bunalımını çözümlenemez ve rol karışıklığı yaşayabilirler. Kimlik kazanımı sürecinde kalıcı bağlanmalar gerçekleştirilemeyen, toplumsal engellemelerle karşılaşan veya etkin bir çaba içerisinde olmayan ergenler toplumun beklentilerine karşı çıkarak, kenar rolleri ve davranışları benimseyebilir, toplumun onaylamadığı bir seçeneğe yönelebilirler (Erikson, 1968; Kroger, 2004).

Toplumsal Kimlik Kuramı (Tajfel, 1978; Tajfel, 1979; Tajfel ve Turner, 1979) ise bireylerin kim olduklarına ilişkin duygularında, toplumsal ilişkilerinin etkili olduğu görüşüne dayanmaktadır. Kuram, insanların kendilerini iyi hissetmeye güdülendiklerini, kimliklerini tanımlamada toplumsal ilişkilerinin önemli olduğunu, bu çerçevede; ait oldukları grubun diğer gruplardan daha iyi olduğuna inandıklarında kendilerini iyi hissettiklerini ileri sürmektedir. Kuram bireysel davranışların, bireylerin kendileri hakkındaki algılarına ek olarak özdeşleştikleri ve ait olduklarını hissettikleri toplumsal grupların davranış örüntüleri ve görüşleri tarafından da etkilendiği ve bireyin diğerleriyle olan etkileşimlerinde olumlu toplumsal kimlikler aradığı varsayımına dayanmaktadır. İnsanlar üyesi oldukları grupların üyelerini daha olumlu değerlendirme, daha fazla ödüllendirme ve daha ikna edici bulma eğilimindedirler. Bir gruba üye olan birey, daha üstün gördüğü iç-grup üyelerini, kendisine daha benzer olarak algılamakta, dış-grup üyelerini ise kendisinden farklı, yabancı ve birbirine oldukça benzer görmektedir.

İzleyen bölümde, kimlik gelişimi kuramlarında önemi vurgulanan ve araştırmada grupla ilgili bazı değişkenlerin kimlikle ilişkisinin araştırıldığı toplumsal gruplarla ilgili temel kavram ve açıklamalarla, ilgili araştırma bulguları ele alınacaktır.

### *Toplumsal Gruplar*

Gruplar, toplumsal bir varlık olan insanların psikolojik, toplumsal, ekonomik, siyasal ve diğer gereksinimlerinin karşılanmasında, kendilerine duydukları saygının ve benlik değerlerinin belirlenmesinde, kendilerini tanıma ve tanımlamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Gruplar, üyelerinin yaşam biçimlerini, en azından bazı durumlarda nasıl davranacaklarını, düşünce

yapılarını ve tutumlarını önemli düzeyde etkileyebilmektedir (Festinger, Schachter ve Back, 1963).

İnsanların bir gruba girme gereksinimi altında yatan bazı temel nedenler vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

- Gruplar, üyelerinin bir yere ait olma ya da diğer insanlardan ilgi görme gibi önemli psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini karşılmasına yardımcı olmaktadır.
- İnsanlar bireysel olarak gerçekleştiremeyecekleri işleri gruplarda başkalarıyla birlikte başarmaya çalışabilmektedirler.
- Grup üyeleri, bilgi paylaşımı ve/ya da yeni bilgi elde etme gibi tek başlarına ulaşamayacakları bilgilere daha kolay ulaşabilmektedirler.
- Gruplar üyelerine güven duygusu vermekte, onları dışarıdaki hasımlara karşı korumaktadırlar.
- İnsanlar gruplara üye olarak olumlu bir toplumsal kimlik edinmekte ve kendilerini daha iyi hissetmektedirler.
- Saygın ve seçkin bir grubun üyesi olma, benlik saygısına olumlu katkıda bulunmaktadır (Festinger, Schachter ve Back, 1963).

Bireyin bir grup içinde yer alması, o grubun ortak tutum ve davranışlarını benimsemesi, onlarla bütünleşip özdeşleşmesi anlamına gelmektedir (Köknel, 1986: 159). İnsanlar, olumlu benlik değerlendirmesi gereksinimlerini, üyesi oldukları grubu diğer gruplardan daha üstün görerek ve üstün gördükleri gruba özdeşleşerek giderirler (Demirtaş, 2003).

İnsanlar, ait oldukları grupların görüşlerini benimseme, dünyayı o grubun üyeleri gibi görme ve grubun ortak algısının en doğru olduğuna inanma eğilimindedirler (Demirtaş, 2003). Bireyi grup hedeflerinin başarılmasına yöneltmeye, grup için daha fazla gönüllü çaba harcamaya, grup üyeleriyle işbirliği yapmaya ve olumlu etkileşimde bulunmaya yönelten gruba özdeşleşme sürecidir. Özdeşleşme, gruba bağlılığın artmasına neden olmaktadır (Ceylan ve Özbal, 2008). Kocacık (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, grupla özdeşleşme sürecinde büyük ölçüde grup normlarına uyulduğu ve dayatılmış kimliklerin benimsendiği görülmüştür. Grup üyeliği ile kolektif kimlik düzeyi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Tanti ve diğerleri, 2008). Robbins (1994), grup üyelerinin birbirlerine çekimini etkileyen bağlılık değişkenlerini; birlikte geçirdikleri zaman,

gruba girme güçlüğü, grubun büyüklüğü, dışsal tehlikeler ve grubun önceki başarıları olarak sıralamaktadır.

Grup üyelerinin birlikte geçirdikleri süre ve birbirlerine olan sevgileri arttıkça grubun bütünleşmesi de artar. Kendilerini birbirlerine yakın hissetmeleri, gerçek ya da algılanan benzerliklere sahip olmaları bütünleşmeyi olumlu etkiler. Grubun, başarı, destek ve yakın ilgi gibi bireye sağladığı ödüller, grup üyelerinin grup içi etkinliklerden hoşlanmaları, grubun amaçlarını kendi amaçlarına koşut görmeleri, grup liderinin destekleyici yaklaşımı ve yarattığı sıcak hoşgörü ortamı da bütünleşmeye olumlu katkıda bulunur. Bütünleşmiş bir grupta üyelerin grupta kalma ve grup etkinliklerine katılma istekleri daha yüksektir (Aktaş, 1997). Simon ve Brown (1987) yaptıkları bir çalışmada, küçük gruplarla özdeşleşmenin daha güçlü ve kolay olduğunu göstermişlerdir. Benzer özelliklere sahip üyelerden oluşan gruplarda çatışmalar daha az, grup birlikteliği daha yüksek olmak eğilimindedir (Hortaçsu, 1998:181). Kalabalık bir ortam içinde bulunan grup üyeleri, daha yoğun gerilim yaşamakta, edimleri olumsuz etkilenmekte, üyeler arası ilişkiler gerginleşmektedir (Aktaş, 1997: 29). Gruptaki üye sayısı arttıkça üyeler arası etkileşim yetersiz kalmakta ve bağlılık duygusu azalmaktadır (Uluğ, 1999: 110).

Gruplar, rutin etkinliklerinin dışında bir durumla karşılaştıklarında ve etkinliklerini sergileme, etkinlik alanını genişletme, bazı alanlarda kısıtlamalara gitme gibi önemli konularda üyelerinin de katılımıyla çeşitli kararlar almak durumundadırlar. Karar alma aşamasında, yeterli düzeyde fikir birliğine ulaşılması gerekir. Grup içindeki üyelerin belirli bir görüşe katılması, bir çoğunluk etkisi yaratır. Bu etki kendini bir toplumsal zorlama olarak göstermeyen bir toplumsal baskı aracılığıyla gerçekleşir (Bilgin, 2001). Üyelerin grup kararlarına katılım düzeylerinin, grupla özdeşleşme düzeyleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Grup içi ilişkilerin yoğunluğu ve kimlerle olduğu dışında, üyelerin kendilerini grup içinde değer verilen, görüşlerine başvurulacak bir kişi olarak görmeleri de özdeşleşme açısından önemlidir (Hortaçsu, 2007: 84).

Kimlik gelişiminde etkili ve insanların kendileri hakkında birşeyler öğrenmek için sık sık başvurduğu yollardan biri olan toplumsal karşılaştırma ve kendilerini değerlendirme konusu ilgili araştırma bulgularından yararlanılarak izleyen bölümde ele alınacaktır.

#### *Toplumsal Karşılaştırma ve Kendini Değerlendirme*

İnsanlar kendilerini değerlendirmek için; çevrelerine (fiziksel dünyaya) bakarlar, kendilerini diğer insanlarla karşılaştırır, diğerlerinin kendilerine yönelik düşüncelerini (yansıtılan değerlendirmeleri) alır ve benliklerine katarlar,

kendilerini gözler, oluştuğu koşullar içinde kendi davranışlarını inceler ve bir sonuca varırlar (Brown, 1998). İnsanlarda kendilerini diğerlerinden daha iyi görme ve yeteneklerini gerçekte olduğundan daha iyi gösterme eğilimi vardır (Brown, 1998). Meşe (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, bireyler kendilerini başkalarıyla karşılaştırdıklarında genel olarak, benlik saygılarını yükseltmeye, kendilerine verdikleri değer artırmaya ve olumlu bir kimlik duygusu kazanmaya çalışmışlardır.

Yörükoğlu (2000) spor kulüplerine ya da derneklere üye gençlerin benlik saygılarının genel olarak daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Özbay, şahin ve Hınçal'ın (1991), 15-18 yaşları arasındaki 786 lise öğrencisiyle yaptıkları çalışmada;

- Kendilerini değerlendirme bakımından cinsiyetler arasında bir farklılığın olmadığı,
- Ana-babalarının eğitim düzeyi düştükçe, sosyo-ekonomik durumları kötüleştikçe ve kişilerarası ilişkileri bozulduka gençlerin kendilerini başkalarıyla karşılaştırırken olumsuz değerlendirdikleri,
- Yakın çevresi (ebeveyn, arkadaş ve öğretiler) ile ilişkileri iyi olan gençlerin Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Brown'un (1998) üniversite öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada; öğrencilerin kendilerini betimlerken olumlu bütün özelliklerde ortalamanın üzerinde ve olumsuz bütün özelliklerde ortalamanın altında not vererek kendileri hakkında genellikle olumlu düşündükleri belirlenmiştir. Gülbahçe (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların kendilerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

### **Araştırmanın Amacı**

Sosyal bilimlerin temel ilgi alanlarından biri olan kimlik gelişiminde etkili olan değerşkenleri ve toplumsal yaşamda önemli yer tutan toplumsal grupların kimlik kazanımındaki etkilerini belirlemek için yapılan çalışmanın amacı, gençlerin toplumsal karşılaştırma yaparak kendilerini değerlendirme (Sosyal Karşılaştırma Ölçeği puanları), arkadaşlara bağlılık düzeyleri ile bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemektir. Araştırmanın bir diğer amacı ise, toplumsal gruplara üye gençlerle toplumsal gruplara üye olmayan gençler ve cinsiyetler arasında bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik yönelimleri, toplumsal karşılaştırma yoluyla kendilerini değerlendirme ve arkadaşlara bağlılık düzeyleri bakımından farklılıkların olup olmadığını saptamaktır.

## Yöntem

### *Katılımcılar*

Bu araştırmaya, Ankara ili içerisinde 2010-2012 yıllarında etkinlik gösteren değişik toplumsal gruplara üye 12-24 yaşları arasında 657 (323'ü erkek, 334'ü kadın) katılımcı ile herhangi bir toplumsal gruba üye olmayan 12-24 yaşları arasında 661 (328'i erkek, 333'ü kadın) katılımcı olmak üzere, toplam 1318 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada ele alınan toplumsal gruplar gençlerin genel olarak hafta sonlarında sınırlı süre içinde etkinliklerine katıldıkları halk oyunları, tiyatro, izcilik ve spor kulüpleri gibi gruplardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 17.95'tir (ss = 3.74). Katılımcıların % 24.5'i ilköğretim, % 42.8'i lise, % 32.7'si ise üniversite öğrencisi/mezunudur. Katılımcılardan % 10.3'ünün hiç kardeşi yoktur, % 45.4'ünün 1 kardeşi, % 28.8'inin 2 kardeşi, % 9.5'inin 3 kardeşi ve % 6'sının ise 4 ve daha fazla kardeşi vardır. Katılımcılardan % 48.4'ü ailenin ilk çocuğudur. Ortalama yakın arkadaş sayısı 7.8'dir (ss = 6.95).

Toplumsal gruplara üye katılımcıların, % 42.6'sı (280 kişi) 1-30, % 36.4'ü (239 kişi) 31-60, % 21'i (138 kişi) ise 61 ve üzeri üyesi bulunan gruplara üyedir. 1-2 yıllık üyeler katılımcıların % 57.6'sını (378 kişi), 3 yıl ve üzerinde faaliyet gösterenler ise katılımcıların % 42.4'ünü (279 kişi) oluşturmaktadır. Toplumsal grup üyelerinin üyelik süresi ortalaması 2.81'dir (ss = 2.28). Katılımcıların % 26.9'u gruplarını alandaki en iyi grup, % 35.3'ü çok başarılı, % 31.7'si başarılı, % 4.6'sı az başarılı, % 1.5'i ise başarısız olarak değerlendirmişlerdir.

### *Veri Toplama Araçları*

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kimlik Ölçeği, Arkadaş Bağlılık Ölçeği, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Grupla Bütünleşme Ölçeği ve değişik sosyo-demografik bilgilerin toplandığı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

i) Kimlik Ölçeği (KÖ): Cheek ve Briggs (1982) tarafından geliştirilen Kimlik Ölçeği, bireyin bireysel, toplumsal ve kolektif düzeyde değişik kimlik özelliklerine verdiği önemi ölçmektedir. Kimlik Ölçeği bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye kazandırılması amacıyla Coşkun (2004) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında, madde-toplam korelasyonları .34 ile .60 arasında, Cronbach alfa katsayısı .79, kişisel, toplumsal ve kolektif kimlik alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları sırasıyla .76, .78 ve .80, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .86 olarak hesaplanmıştır. Tüm ölçekten alınan en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125'tir. KÖ, ergen ve yetişkinlere bireysel veya grup olarak uygulanmaktadır. Uygulamada zaman sınırlaması yoktur.

ii) Arkadaş Bağlılık Ölçeği (ABÖ): Arkadaş Bağlılık Ölçeği, Armsden ve Greenberg (1987) tarafından ergenlerin arkadaşlarıyla aralarındaki bilişsel ve duyuşsal bağlılığın boyutlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında, madde-toplam puan korelasyonları .09 ile .67 arasında, iç tutarlık katsayısı .91, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Tüm ölçekten alınan en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125'tir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, arkadaşlara olan güçlü bağlılığa işaret etmektedir. ABÖ, ergen ve yetişkinlere bireysel veya grup olarak uygulanmaktadır. Uygulamada zaman sınırlaması yoktur.

iii) Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ): Allan ve Gilbert (1995) tarafından geliştirilen ölçek, başkaları ile karşılaştırdığında kişinin kendisini değişik boyutlarda nasıl gördüğüne ilişkin algılarını belirlemek amacıyla geliştirilen bir kendini değerlendirme ölçeğidir. SKÖ'nün, geliştirilmiş Türkçe sürümü Şahin, Durak ve Şahin (1993) tarafından hazırlanmış, Beck Depresyon Envanteri ile arasında -.66'lık bir korelasyon hesaplanmış, iç tutarlık katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 18, en yüksek puan 108'dir. Yüksek puanlar, olumlu benlik şemasına, düşük puanlarsa olumsuz benlik şemasına işaret etmektedir. SKÖ puanlarının artması bireyin kendisini başkalarıyla karşılaştırdığında daha olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen ölçek, grup olarak da uygulanabilmektedir. Uygulamada zaman sınırlaması yoktur.

iv) Grupla Bütünleşme Ölçeği (GBÖ): Grupla Bütünleşme Ölçeği, araştırmacı tarafından, değişik toplumsal gruplara üye gençlerin gruplarıyla bütünleşme düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. GBÖ ekte verilen 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin özdeğeri 1'den büyük olan tek bir faktör altında toplandığı, bu faktörün tek başına toplam varyansın % 61.54'ünü açıkladığı görülmüştür. Yapılan çalışma sonunda GBÖ'nün ergen ve yetişkinlerin üyesi oldukları toplumsal gruplarla bütünleşmeye yönelik tutumlarını yani grupla bütünleşme düzeylerini ölçebilecek, yeterli geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür (madde-toplam korelasyonları .70'in üzerinde, Spearman-Brown iki yarı test güvenilirlik katsayısı .92, iç tutarlılık .90 hesaplanmıştır). Ölçekte bir madde (6. sıradaki madde) dışındaki tüm maddeler olumlu puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 12 ve en yüksek puan 60'tır. Puanın yüksekliği grup üyesinin grupla bütünleşmeye ilişkin olumlu algısını ifade eder. Ergen ve genç yetişkinlere uygulanabilen ölçeğin uygulanmasında zaman sınırlaması yoktur.

## Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel çözümleme sonuçları yer almaktadır. Bulguların sunumunda sırasıyla değişkenler arası ilişkiler ve gruplararası farkları belirlemek amacıyla yapılan çok değişkenli varyans (MANCOVA) çözümlemesi sonuçları verilmiştir.

### Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Bağımlı değişkenler (toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, kimlik yönelimi, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme) arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla korelasyon çözümlemesi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir. Tabloda sadece anlamlı olan korelasyon değerleri gösterilmiştir ( $p < .05$ ).

**Tablo1 Katılımcılar İçin Bağımlı Değişkenler Arası Korelasyonlar**

Değişken	SKÖ	Bireysel Kimlik	Toplumsal Kimlik	Kolektif Kimlik	Arkadaşlara Bağlılık
SKÖ	1	.30	.17	.29	.31
Bireysel Kimlik		1	.49	.58	.41
Toplumsal Kimlik			1	.55	.10
Kolektif Kimlik				1	.19
Arkadaşlara Bağlılık					1

$p < .05$

i) Gençlerde toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme düzeyi (SKÖ puanı) ile arkadaşlara bağlılık düzeyi arasında orta düzeyde ve olumlu ( $r=.31$ ), bireysel kimlik, toplumsal kimlik ve kolektif kimlik arasında ise düşük düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.30$ ,  $r=.17$ ,  $r=.29$ ) bir ilişki vardır ve bu ilişkiler anlamlıdır ( $p<.05$ ). Toplumsal karşılaştırma sonucu kendini olumlu değerlendirme düzeyi artarken arkadaşlara bağlılık, bireysel kimlik, toplumsal kimlik ve kolektif kimlik puanları da artmaktadır.

ii) Gençlerde bireysel kimlik düzeyi ile toplumsal kimlik, kolektif kimlik ve arkadaşlara bağlılık düzeyleri arasında orta düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.49$ ,  $r=.58$ ,  $r=.41$ ), SKÖ puanı arasında düşük düzeyde ve olumlu ( $r=.30$ ) bir ilişki bulunmuştur ve bütün korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu, bireysel kimlik puanları arttıkça arkadaşlara bağlılık, toplumsal kimlik, kolektif kimlik ve SKÖ puanlarının da arttığı anlamına gelmektedir.



iii) Gençlerde toplumsal kimlik düzeyi ile bireysel kimlik ve kolektif kimlik arasında orta düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.49$ ,  $r=.55$ ), SKÖ puanı ve arkadaşlara bağlılık düzeyi arasında düşük düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.17$ ,  $r=.10$ ) bir ilişki vardır (bütün korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır). Dolayısıyla, toplumsal kimlik puanı arttıkça bireysel kimlik, kolektif kimlik, arkadaşlara bağlılık ve SKÖ puanları da artmaktadır.

iv) Gençlerde kolektif kimlik düzeyi ile toplumsal kimlik ve bireysel kimlik arasında orta düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.55$ ,  $r=.58$ ), SKÖ puanı ve arkadaşlara bağlılık düzeyi arasında düşük düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.29$ ,  $r=.19$ ) bir ilişki bulunmuştur (bütün korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır). Bir diğer ifadeyle, kolektif kimlik puanı arttıkça toplumsal kimlik, bireysel kimlik, arkadaşlara bağlılık ve SKÖ puanları da artmaktadır.

v) Arkadaşlara bağlılık düzeyi ile bireysel kimlik arasında orta düzeyde ve olumlu ( $r=.41$ ), SKÖ puanı arasında orta düzeyde ve olumlu ( $r=.31$ ), toplumsal kimlik ve kolektif kimlik puanı arasında ise düşük düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.10$ ,  $r=.19$ ) bir ilişki hesaplanmıştır (bütün korelasyonlar .05 düzeyinde anlamlıdır). Buna göre, arkadaşlara bağlılık düzeyi arttıkça bireysel kimlik, toplumsal kimlik, kolektif kimlik ve SKÖ puanları da artmaktadır.

Grupla ilgili değişkenlerin kimlik yönelimleri ile ilişkisini belirlemek için toplumsal grup üyelerine ilişkin veriler ayrıca çözümlenmiştir. Toplumsal gruplara üye olanların, grup kararına katılım, gruptaki üye sayısı, grupta bulunma süresi, grupta kalmaya isteklilik düzeyi, algılanan grup başarı düzeyi ve grupla bütünleşme düzeyi ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkileri görmek için yapılan korelasyon çözümlenmesi sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir. Tabloda sadece anlamlı olan korelasyon değerleri gösterilmiştir ( $p < .05$ ).

**Tablo2 Toplumsal Grup Üyeleri İçin Grupla İlgili Değişkenler ile Bağımlı Değişkenler Arası Korelasyonlar**

Değişken	SKÖ	Bireysel Kimlik	Toplumsal Kimlik	Kolektif Kimlik	Arkadaşlara Bağlılık	GBÖ
Karara Katılım	.17	.19	---	.09	.29	.32
Grup Büyüklüğü	.13	---	-.13	---	---	---
Üyelik Süresi	.10	---	.12	---	---	---
Kalma İsteği	.12	.21	.09	.13	.25	.39

Grup Başarısı	.20	.15	---	.09	.18	.36
GBÖ	.19	.46	.20	.35	.43	1

$p < .05$

i) Grupta alınan kararlara katılım düzeyi ile SKÖ puanı ( $r = .17$ ), arkadaşlara bağlılık ( $r = .29$ ), bireysel kimlik ( $r = .19$ ) ve kolektif kimlik ( $r = .09$ ) arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki, grupla bütünleşme (GBÖ) arasında orta düzeyde, olumlu ve anlamlı ( $r = .32$ ) bir ilişki olduğu bulunmuştur (tüm korelasyonlar için  $p < .05$ ). Grup kararlarına katılım düzeyi arttıkça kendini olumlu değerlendirme (SKÖ puanı), arkadaşlara bağlılık, grupla bütünleşme, bireysel ve kolektif kimlik düzeyleri de artmaktadır.

ii) Üye olunan toplumsal grubun büyüklüğü (gruptaki üye sayısı) ile toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı ( $r = .13$ ), toplumsal kimlik arasında ise düşük düzeyde, olumsuz ve anlamlı ( $r = -.13$ ) bir ilişki vardır ( $p < .05$ ). Gruptaki üye sayısı arttıkça kendini olumlu değerlendirme düzeyi de artmakta, toplumsal kimlik düzeyi ise azalmaktadır.

iii) Gruba üyelik süresi ile toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme ( $r = .10$ ) ve toplumsal kimlik ( $r = .12$ ) arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (tüm korelasyonlar için  $p < .05$ ). Gruba üyelik süresi artarken kendini olumlu değerlendirme ve toplumsal kimlik düzeyleri de artmaktadır.

iv) Üyesi oldukları toplumsal grupta kalmaya isteklilik düzeyi ile toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme ( $r = .12$ ), arkadaşlara bağlılık ( $r = .25$ ), bireysel kimlik ( $r = .21$ ), toplumsal kimlik ( $r = .09$ ) ve kolektif kimlik ( $r = .13$ ) düzeyleri arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı, grupla bütünleşme arasında orta düzeyde, olumlu ve anlamlı ( $r = .39$ ) bir ilişki bulunmuştur ( $p < .05$ ). Grupta kalmaya isteklilik düzeyleri artarken kendini olumlu değerlendirme, arkadaşlara bağlılık, bireysel kimlik, toplumsal kimlik, kolektif kimlik ve grupla bütünleşme düzeyleri de artmaktadır.

v) Üyesi oldukları toplumsal gruba ilişkin algıladıkları grubun başarı düzeyi ile toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme ( $r = .20$ ), arkadaşlara bağlılık ( $r = .18$ ), bireysel kimlik ( $r = .15$ ) ve kolektif kimlik ( $r = .09$ ) düzeyleri arasında düşük düzeyde, olumlu ve anlamlı bir ilişki, grupla bütünleşme arasında orta düzeyde, olumlu ve anlamlı ( $r = .36$ ) bir ilişki bulunmuştur (tüm korelasyonlar için  $p < .05$ ). Grubun algılanan başarı düzeyi arttıkça kendini olumlu değerlendirme, arkadaşlara bağlılık, bireysel kimlik, kolektif kimlik ve grupla bütünleşme düzeyleri de artmaktadır.

vi) Grupla bütünleşme düzeyi ile bireysel kimlik ve kolektif kimlik arasında orta düzeyde ve olumlu (sırasıyla  $r=.46$ ,  $r=.35$ ), arkadaşlara bağlılık düzeyi arasında orta düzeyde ve olumlu ( $r=.43$ ), toplumsal kimlik arasında düşük düzeyde ve olumlu ( $r=.20$ ), SKÖ puanı arasında düşük düzeyde ve olumlu ( $r=.19$ ) bir ilişki olduğu görülmüştür (bütün korelasyonlar  $.05$  düzeyinde anlamlıdır). Grupla bütünleşme düzeyi arttıkça bireysel kimlik, toplumsal kimlik, kolektif kimlik, arkadaşlara bağlılık düzeyleri ve SKÖ puanı da artmaktadır.

### *Gruplar Arası Karşılaştırmalar*

Bu bölümde katılımcıların, toplumsal karşılaştırma yoluyla kendilerini değerlendirme (SKÖ puanı), arkadaşlara bağlılık, bireysel kimlik, toplumsal kimlik ve kolektif kimlik düzeylerinin toplumsal gruplara üyelik ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak amaçlanmıştır. Bu amaçla tüm analizlerde yaşın etkisi çıkarılarak Toplumsal Grup Üyeliği (2) X Cinsiyet (2) bağımsız örneklem grubu desenine uygun çok yönlü varyans analizi (MANCOVA) uygulanmıştır.

Çok yönlü varyans analizi sonuçlarından elde edilen yaş ile ilgili Wilks' Lambda değeri, yaşın etkisinin bağımlı değişken ölçümlerinden çıkarılmasının sonuçlarda anlamlı bir değişme oluşturduğunu göstermektedir (Wilks' Lambda =.96,  $F_{(5-1309)}=12.017$ ;  $\eta^2=.044$ ,  $p<.05$ ). Toplumsal grup üyeliği temel etkisi (Wilks' Lambda =.99,  $F_{(5-1309)}=2.714$ ;  $\eta^2=.010$ ,  $p<.05$ ) ve cinsiyet temel etkisinin (Wilks' Lambda =.95,  $F_{(5-1309)}=14.997$ ;  $\eta^2=.054$ ,  $p<.05$ ) Wilks' Lambda değerleri bazı bağımlı değişkenler yönünden anlamlı farklar olduğuna işaret ederken, toplumsal grup üyeliği-cinsiyet ortak etkisinin bağımlı değişkenler yönünden anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür. Bağımlı değişkenlere uygulanan MANCOVA sonuçlarından elde edilen ANOVA'lar için F değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

**Tablo3 Bağımlı Değişkenlere Uygulanan MANCOVA sonuçlarından elde edilen ANOVA'lar için F Değerleri (Tüm Analizler için s.d.=1-1313)**

	Cinsiyet (A)	Grup Üyeliği (B)	A X B	Hata Varyansı
SKÖ Puanı	<b>6.366 *</b>	<b>5.608 *</b>	.260	163.79
Arkadaşlara Bağlılık	<b>30.824 *</b>	.061	.129	189.32
Bireysel Kimlik	<b>55.203 *</b>	.461	.087	49.91
Toplumsal Kimlik	1.265	3.205	1.067	33.04
Kolektif Kimlik	3.517	.071	.126	40.61

\*  $p<.05$

Toplumsal gruplara üye olan ve üye olmayan kadın ve erkek katılımcıların, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Arkadaş Bağlılık Ölçeği ve Bireysel Kimlik Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4’de verilmiştir.

**Tablo4 Katılımcıların SKÖ, ABÖ ve Bireysel Kimlik Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları (ortalamalara ait standart sapmalar parantez içinde gösterilmiştir)**

Üye Olanlar		Toplumsal Grup Üyeliği ve Cinsiyet Ortak Etkisi		Cinsiyet Temel Etkisi Üye Olanlar n=657	Toplumsal Grup Üyeliği Temel Etkisi	
		Üye Olmayanlar			Üye Olmayanlar n=661	
Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	Erkek	n=323 86.97 (12.34)	n=328 84.94 (13.24)	n=651 85.95 (12.83)	87.70 (12.36)	86.02 (12.36)
	Kadın	n=334 88.41 (12.36)	n=333 87.08 (13.22)	n=667 87.75 (12.80)		
Arkadaş Bağlılık Ölçeği	Erkek	n=323 96.63 (14.69)	n=328 96.71 (13.78)	n=651 96.67 (14.23)	98.90 (13.92)	98.69 (13.89)
	Kadın	n=334 101.10 (12.78)	n=333 100.65 (13.75)	n=667 100.87 (13.26)		
Bireysel Kimlik Ölçeği	Erkek	n=323 38.77 (7.96)	n=328 38.92 (7.72)	n=651 38.84 (7.83)	40.17 (7.20)	40.43 (7.22)
	Kadın	n=334 41.53 (6.09)	n=333 41.92 (6.36)	n=667 41.72 (6.23)		

Cinsiyet temel etkisinin katılımcıların SKÖ’nden aldıkları puanlar üzerindeki etkisine bakıldığında, cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ( $F_{(1-1313)} = 6.366$ ;  $p < .05$ ,  $\eta^2 = .005$ ). Tablo 4’de görüldüğü gibi, kadınların SKÖ puan ortalamaları ( $\bar{X} = 87.75$ ,  $s = 12.80$ ) erkeklerin ortalamalarından ( $\bar{X} = 85.95$ ,  $s = 12.83$ ) anlamlı olarak daha yüksektir.

Etkisi araştırılan bir diğer değişken de toplumsal grup üyeliğidir. Sonuçlara bakıldığında toplumsal grup üyeliğinin SKÖ'nden alınan puanlar üzerinde anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir ( $F_{(1-1313)} = 5.608$ ;  $p < .05$ ,  $\eta^2 = .004$ ). Bu sonuca göre toplumsal gruplara üye olanların SKÖ puan ortalamalarının ( $\bar{X}=87.70$ ,  $s=12.36$ ) toplumsal gruplara üye olmayanların SKÖ puan ortalamalarından ( $\bar{X}=86.02$ ,  $s=12.36$ ) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsiyet temel etkisinin katılımcıların Arkadaş Bağlılık Ölçeğinden aldıkları puanlar üzerindeki etkisine bakıldığında, cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ( $F_{(1-1313)} = 30.824$ ;  $p < .05$ ,  $\eta^2 = .023$ ). Kadınların Arkadaş Bağlılık Ölçeği puan ortalamaları ( $\bar{X}=100.87$ ,  $s=13.26$ ) erkeklerin ortalamalarından ( $\bar{X}=96.67$ ,  $s=14.23$ ) anlamlı olarak daha yüksektir.

Cinsiyet temel etkisinin katılımcıların Bireysel Kimlik Ölçeğinden aldıkları puanlar üzerindeki etkisine bakıldığında, cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ( $F_{(1-1313)} = 55.203$ ;  $p < .05$ ,  $\eta^2 = .040$ ). Kadınların Bireysel Kimlik Ölçeği puan ortalamaları ( $\bar{X}=41.72$ ,  $s=6.23$ ) erkeklerin ortalamalarından ( $\bar{X}=38.84$ ,  $s=7.83$ ) anlamlı olarak daha yüksektir.

Diğer bağımlı değişkenler (toplumsal kimlik ve kolektif kimlik) bakımından gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır ( $p < .05$ ).

## **Tartışma**

### *Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması*

Bulgular araştırmanın bağımlı değişkenleri olan bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik yönelimleri, toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme arasında olumlu ve anlamlı ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, kimlik yönelimi üzerinde araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kimlik gelişim kuramlarının önermelerini destekleyen bulgular elde edilmiştir.

SKÖ puanlarının artması bireyin kendisini başkalarıyla karşılaştırdığında daha olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Kendisini olumlu değerlendirme bireyin benlik saygısını yükseltmeye hizmet edecek biçimde olumluluk yanlılığına da işaret etmektedir. Kimlik yöneliminin olumlu duygularla ilişkili olduğu (Aygün, 2004) bulgusundan yola çıkılarak kendini olumlu değerlendirme ile bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik arasında olumlu ilişkilerin beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bu bulgu yazındaki başkalarıyla tutarlıdır (Coşkun, 2004). Kişilik özellikleri bakımından kendisini olumlu değerlendiren bireyin buna uygun olarak kimlik yönelimi düzeyi de yüksek olmaktadır. Başkalarıyla karşılaştırdığında kendisini daha olumlu ve üstün değerlendirenlerin kendilerine

güvendikleri, değer verdikleri ve benlik saygılarının yüksek olduğu, bu durumun da kimlik yönelimine olumlu yansıdığı söylenebilir. Ek olarak, SKÖ puanı artarken arkadaşlara bağlılık düzeyinin de artması yazındaki başka bulgularla (Buhrmester, 1990; Harter, 2000; Salmivalli ve Isaacs, 2005) tutarlıdır. Çevresindekilerle iletişimi iyi olanlar kendilerini daha olumlu değerlendirmektedirler (Sezer, 2010).

Yazında bireysel, toplumsal ve kolektif kimlikler arasında olumlu ilişkilerin olduğu vurgulanmaktadır (Cheek ve Briggs, 1982; Coşkun, 2004; McKillop, Berzonsky ve Schlenker, 1992; Nezlek ve Smith, 2005; Razmjoo, 2010; Şimşek, 2002). Bireysel kimliğin tanımlanmasında kişilerarası ve gruplararası (Tajfel, 1982; Turner, 1978) süreçler önemlidir. Bireysel kimlik düzeyi yükseldikçe arkadaşlara bağlılık düzeyinin de yükselmesi hem beklentilerle hem de yazınla (Balkaya ve Ceyhan, 2007; Harter, 2000; Sayıl ve diğerleri, 2002; Schlenker ve Weigold, 1990) tutarlıdır.

Ergenlik döneminde grupta özdeşleşme pekişmekte (Çevik, 2007), arkadaşlara ve toplumsal gruplara aidiyet ve bağlanma (Tanti vd., 2008) diğer dönemlerle karşılaştırıldığında daha önemli görülmektedir. Toplumsal grup üyelerinde kimlik yönelimi düzeyi arttıkça grupta bütünleşme düzeyi de artmaktadır. Bu bulgu Tajfel (1982) ve Turner'ın (1978) kimliklenme düzeyi yüksek bireylerin grupta özdeşleşmelerinin de yüksek olduğu bulgularıyla uyumaktadır.

Bulgular Sembolik Etkileşim Kuramının bireyin benlik bilinci ve kim olduğuna ilişkin duygularının gelişiminde diğerleriyle etkileşimlerinin etkili olduğu denencesini destekler niteliktedir. Öte yandan, Toplumsal Kimlik Kuramının bireylerin olumlu benlik kavramı geliştirmeye güdülendikleri ve kendileri hakkındaki algıları ile birlikte özdeşleştikleri gruplardan edindikleri toplumsal kimliklerin bu süreçte etkili olduğu denencesini de desteklemektedir.

Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerine verilen önemin arttığı (Tanti vd., 2008), arkadaşlarla kurulan güçlü, yakın ve güvenli ilişkilerin ergenin benlik değerini artırdığı ve kimlik gelişimine olumlu katkıda bulunduğu (Günaydın ve Yöndem, 2007; Schlenker ve Weigold, 1990) gösterilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkılarak arkadaşlara bağlılık arttıkça kimlik yönelimi ve grupta bütünleşme düzeyinin de artması beklentiye uymaktadır. Yakın arkadaşlıklar ergenlerin kimlik gelişimi için uygun ortam sağlamakta (Balkaya ve Ceyhan, 2007; Sayıl vd., 2002), arkadaşları ile iyi ilişkileri olanların SKÖ puanları da yüksek olmaktadır (Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991). Bu bulgu Sembolik Etkileşim Kuramı'nın bireylerin arkadaşlık ilişkileri gibi toplumsal etkileşimleri arttıkça onlardan aldığı geribildirimler yoluyla olumlu kimlik duyguları geliştirdikleri denencesini

desteklemektedir. Psikososyal Gelişim Kuramında Erikson'un (1968) işaret ettiği kimliğin özünün bağlılık olduğu görüşünü de desteklemektedir. Diğer yandan, grupla bütünleşme ile kimlik yönelimi arasındaki olumlu ilişki Toplumsal Kimlik Kuramı'nı desteklemektedir.

Toplumsal grup üyelerinde, üyesi olunan grupta alınan kararlara katılım düzeyi arttıkça toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık, grupla bütünleşme, bireysel ve kolektif kimlik düzeyleri de artmaktadır. Üyesi olunan grup kararlarına katılım düzeyi arttıkça bireyde, değer verilen ve görüşlerine başvurulana biri olduğu duygusu da artmakta ve bu da onun grupla özdeşleşme düzeyini yükseltmektedir (Hortaçsu, 2007). Diğer grup üyeleri tarafından değer verilen, düşüncelerine saygı duyulan ve yönetimde etkili olduğunu düşünen bireyin kendisine yönelik olumlu değerlendirmelerde bulunması beklentiler ve yazındaki başka bulgularla (Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991) tutarlıdır. Kararlarda etkili olma üyenin, topluluğun güç, amaç ve etkinliklerinin belirlenmesinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. Bu da toplumsal grup üyesi bir gencin kendisine, ait olduğu gruba ve arkadaşlarına yönelik olumlu duygularını pekiştirmektedir. Grupla özdeşleşme ve kendini değerlendirme düzeylerinin yüksekliği bireyin kimlik duygusuna olumlu katkıda bulunmaktadır. Diğer yandan karara katılım düzeyi arttıkça toplumsal kimlik düzeyinin de artması beklenirken bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Toplumsal gruplara üye olan gençlerde üyesi oldukları gruptaki üye sayısı artarken toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme düzeyi de artmakta, toplumsal kimlik düzeyi ise düşmektedir. Grup içinde arkadaş sayısı daha fazla olanlar, diğerleri tarafından daha çok sevilen, beğenilen, arzulanan ve kabul edilen kişiler olarak algılanmaktadırlar. Olumlu algılanan bireylerin kendilerini olumlu değerlendirmeleri beklenen bir bulgudur. Bireyin kalabalık gruplarda yaptığı toplumsal karşılaştırmalarda, kendini diğerlerinden daha olumlu özelliklere sahip algılayabileceği daha çok kişiyle etkileşim içerisinde olmasının da SKÖ puanının artmasında etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan sayıca kalabalık gruplarda üyelerin birbirleriyle ilişkileri daha sınırlı bir düzeyde kalmakta, birbirlerini tanıma olanağı azalmaktadır. Gruplar büyüdükçe, üyelerinin onlardan daha az doyum sağladıkları (Aktaş, 1997) ve üyeler arası etkileşimin daha yetersiz kaldığı (Uluğ, 1999) bulgularından yola çıkılarak, bu yetersiz etkileşim ve doyumun toplumsal kimliği olumsuz etkilediği söylenebilir.

Toplumsal grup üyelerinde gruba üyelik süresi arttıkça toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme ve toplumsal kimlik düzeyleri de artmaktadır. Üyelik süresi arttıkça üyelerin birbirlerine olan yakınlıklarının ve bağlılıklarının

da artacağı, gerçek ya da algılanan benzerliklere sahip daha fazla arkadaşlarının olacağı, grubun kıdemli, önemli, etkin, tanınan ve aranan bir üyesi haline gelecekleri düşünüldüğünde, grupta uzun süre etkinlik gösteren üyelerin kendilerini daha olumlu değerlendirmeleri beklenen bir bulgudur. Gönüllülük temelinde üye olunan toplumsal gruplarda üyeliğin sürekliliğini sağlayacak temel etmenlerden biri de arkadaşlık ilişkilerinin iyi olmasıdır. Olumlu ilişkilerin gençlerde kendilerini olumlu değerlendirmeye katkı yaptığı söylenebilir. Bu bulgu yazınla tutarlıdır (Aktaş, 1997; Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991; Sezer, 2010). Toplumsal Kimlik Kuramına göre bireyler olumlu bir benlik-kavramı geliştirmeye, benlik-saygılarını sürdürmeye ya da arttırmaya güdülenmişlerdir. Üyelik süresi arttıkça toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme ve toplumsal kimlik düzeylerinin de artması, benlik saygısının gelişmesinde bireyin üyesi olduğu gruptan edindiği olumlu kimliklerin önemli etkisinin olduğu denencesini desteklemektedir. Öte yandan gencin gruptan edindiği olumlu kimliği sürdürebilmek için gruptaki üyeliğini devam ettirmesi gerekir. Yazındaki başka bulgularla (Aktaş, 1997; Simon ve Brown, 1987) tutarlı olarak üyelik süresi arttıkça grupla bütünleşme düzeyinin de artması beklenirken bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, bu etkinin toplumsal kimlik düzeyine yansıdığı düşünülmektedir. Üyenin grupta geçirdiği süre arttıkça gruptan edindiği toplumsal kimlik, onun kendisini tanımlamasında daha önemli ve öncelikli bir konuma gelmektedir.

Toplumsal grup üyelerinde, üyesi olunan grupta kalmaya isteklilik düzeyi arttıkça toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, bireysel kimlik, toplumsal kimlik, kolektif kimlik, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgu beklentilere uygundur. Grupta kalmaya istekli olma üyenin grupla bütünleştiğini ve grup üyeleriyle olumlu etkileşim içerisinde olduğunu gösteren önemli bir göstergedir (Hortaçsu, 2007). Grubuyla özdeşleşme düzeyi yüksek bireylerin grupta kalma isteklerinin artması, Toplumsal Kimlik Kuramının da işaret ettiği gibi, bireye olumlu kimlik duygusu sağlamaktadır. Bütünleşmiş bir grupta üyelerin grupta kalma ve grup etkinliklerine katılma istekleri daha yüksektir (Aktaş, 1997). Grup içi özdeşleşme düzeyi yüksek olanların kimliklenme düzeylerinin de yüksek olduğu (Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991; Tajfel, 1982; Turner, 1978) bulgusuyla tutarlı olarak üyelerin kimlik yönelimi düzeyleri artmaktadır.

Üyenin grupta kalma isteğinin artması, bireyin grubun diğer üyeleriyle ilişkilerinin istenen düzeyde olduğunu ve grubun bireyin gereksinimlerini yeterli düzeyde karşıladığını göstermektedir. Grupta kalmak isteyen üyelerin grubun diğer üyeleriyle iletişim ve etkileşimlerinin olumlu olması, diğerleriyle olan etkileşimlerde olumlu geribildirimler alması, kendisini gruptayken daha iyi



hissetmesi, tersi durumda grupta kalmak istememesi beklenir. Bu doğrultuda toplumsal gruplara üye gençlerde grupta kalmaya isteklilik düzeyi arttıkça SKÖ puanlarının da artması beklenen bir sonuçtur. Bunda gruptan edindiği toplumsal kimliğin de önemli payı vardır.

Toplumsal grup üyelerinde, üyesi olunan toplumsal grubun algılanan başarı düzeyi artarken toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, bireysel kimlik, kolektif kimlik, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme düzeyleri de artmaktadır. Üyelerin gruplarını başarılı algılaması ve bunun bireysel ve kolektif kimlikle birlikte grupla bütünleşme üzerinde olumlu katkıda bulunması Toplumsal Kimlik Kuramının bireylerin grupıç yanlılık göstererek üyesi oldukları grupları olumlu algıladığı ve bunun kimliklenme düzeyine olumlu katkıda bulunduğu denencesiyle tutarlıdır. Grubunu başarılı algılama daha çok diğer gruplarla karşılaştırma sonucu olduğundan, bu durumun Toplumsal Kimlik Kuramı denencelerine uygun olarak toplumsal kimlik düzeyini de olumlu etkilemesi beklenmekle birlikte bu yönde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Başarılı olarak algılanan grupların, gruba bağlanma ve aidiyet duyguları ile arkadaşlık ilişkilerini ve arkadaşlara bağlanma düzeyini artırması beklenen bir sonuçtur. Grubun olumlu algılanması grupla bütünleşmeye olumlu katkıda bulunmaktadır. Grubun başarısı arttıkça grup hedefleri doğrultusunda üyelerin gösterdikleri bireysel çabalar ve grubun üyelerine sağladığı saygınlık da artmakta, karşılıklı beklentiler yükselmekte ve üyelerin başarıya katkıları temelinde elde ettikleri doyum algılanan başarıya bağlı olarak yükselmektedir. Diğer gruplarla yaptığı karşılaştırma sonucunda gruplararası farkı abartarak kendisini ve diğer grup üyelerini daha olumlu ve üstün değerlendiren bireyin arkadaşlara bağlılık ve kimlik yönelimi düzeylerinin artması beklenen bir sonuçtur. Bulgu bu konudaki başka araştırma bulguları (Coşkun, 2004; Çevik, 2007; del Prado vd., 2007; Harter, 2000; Razmjoo, 2010; Salmivalli ve Isaacs, 2005; Sezer, 2010) ile de tutarlıdır.

#### *Gruplar Arası Karşılaştırmalarla İlgili Bulguların Tartışılması*

Çok yönlü varyans analizi sonuçları, kadınların SKÖ puan ortalamalarının erkeklerin ortalamalarından, toplumsal gruplara üye olanların SKÖ puan ortalamalarının toplumsal gruplara üye olmayanların ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğunu göstermektedir. İnsanların kendilerini değerlendirirken çevrelerindeki diğer insanlarla değişik boyutlarda yaptıkları karşılaştırmalar ve kendilerini tanıma sürecinde onlardan aldıkları geribildirimler önemli yer tutmaktadır. Bu karşılaştırmalarda bireyler genel olarak benlik saygılarını yükseltmeye ve benlik değerini artırmaya çalışarak olumlu bir kimlik duygusu kazanmaya çalışırlar (Meşe, 2000). Kadınların kendileriyle ilgili daha

olumlu değerlendirmeler yapmaya ve çevresindekilerden olumlu geribildirimler almaya daha fazla güdülendikleri ve benlik değerlerini yükseltmek için kendilerini gerçekte olduklarından daha olumlu değerlendirdikleri düşünülmektedir. Yazında SKÖ puanları bakımından cinsiyetler arası bir farklılığın olmadığını gösteren araştırmalara (Erözkan, 2004; Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991) ek olarak, kadınların kendilerini daha olumlu değerlendirdiklerini gösteren bulgular da vardır (Gülbahçe, 2007). Ergenlik dönemindeki kadınlar, görünüm ve davranışları hakkında başkalarının yapmış olduğu değerlendirmelere erkeklerden daha fazla önem vermektedirler (La Greca ve Lopez, 1997; akt. Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011).

Toplumsal gruplara üye olanlar kendilerini toplumsal gruplara üye olmayanlardan daha olumlu değerlendirmişlerdir. Bu bulgu gençlerin kendilerini değerlendirmelerinde toplumsal grupların önemini ortaya koymaktadır. Toplumsal gruplar üyelerine olumlu toplumsal kimlikler sağlarlar ve onların kendilerini olumlu değerlendirmelerinde etkilidirler. SKÖ puanı bakımından bulunan gruplararası fark beklediği gibidir. Bu bulgu yazındaki başka bulgularla tutarlıdır (Hortaçsu, 1998; Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991; Yörükoğlu, 2000).

Çok yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, kadınların arkadaşlara bağlılık puan ortalamaları erkeklerin arkadaşlara bağlılık puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Kadınlarda arkadaşlara bağlılık düzeyinin erkeklerde olduğundan daha yüksek olduğu bulgusu yazındaki başka bulgularla tutarlıdır (Delikara, 2000; Doğan ve Yıldırım, 2006; Günaydın ve Yöndem, 2007; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004). Yazınla (Jones ve Dembo, 1989) tutarlı olarak erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların daha yakın ilişkiler kurdukları görülmektedir. Günaydın ve Yöndem'in (2007) bulgularına da dayanarak ergen kadınların arkadaşlıklarına daha fazla duygu, mahremiyet, yoldaşlık ve doyum duygusu yüklediği söylenebilir.

Çok yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, kadınların bireysel kimlik puan ortalamaları erkeklerinkinden anlamlı olarak daha yüksektir. Kimlik yönelimine ilişkin cinsiyet farklılıklarını ortaya koyan araştırmalarda ergen kadınların bireysel ve toplumsal kimlik düzeylerinin ergen erkeklerinkilerden (Aygün, 2004; Lapsley, Rice ve Fitzgerald, 1990; Razmjoo, 2010), kadınların benlik saygılarının da erkeklerinkinden daha yüksek olduğu (Özkan, 1994) ortaya konulmuştur. Aksi yönde bulgular da bulunmaktadır. Ergen kadınlar ergen erkeklerden daha olumsuz benlik imgesine sahiptirler (Özbay, Şahin ve Hınçal, 1991; Özgüroğlu, 1991; Sezer, 2010). Erkeklerin benlik tasarımı düzeylerinin daha yüksek olduğu yönünde bulgular da vardır (Hatipoğlu, 1996). Kadınların, erkeklerden daha

yüksek bireysel kimlik puanı ortalamalarına sahip olduğu bulgusu kadınlarda kimlik yönelimi düzeyinin erkeklerde olduğundan daha yüksek olduğunu ortaya koyan araştırmaların bulgularıyla tutarlıdır.

### **Sonuç, Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler**

Elde edilen bulgular, kimlik gelişiminde bireylerin toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme düzeylerinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ek olarak, toplumsal gruplara üyeliğin kimlik gelişimine olumlu katkısı gösterilmiş, kimlik yönelimi (bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik) düzeyleri bakımından toplumsal gruplara üye olan ve üye olmayan gençler arasında farklılık beklentisinin gerçekçi olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bulgular gruplar arasında bazı değişkenler bakımından farklılıkların olduğunu göstermekle birlikte tam olarak beklentilere uymamaktadır. Toplumsal gruplara üye olanlarla üye olmayanlar arasında yalnızca kendini değerlendirme düzeyi açısından farklılık bulunmuştur. Cinsiyetler arası karşılaştırmalarda, kadınların erkeklerden daha yüksek SKÖ, bireysel kimlik ve arkadaşlara bağlılık puanı ortalamalarına sahip oldukları görülmüştür.

Bu araştırma, odak noktası olan kimlik, birey ve grup ilişkilerini açıklayıcı niteliği ile alandaki gereksinimin bir bölümüyle de olsa, karşılanmasına katkıda bulunması, bu alandaki başka çalışmalar için yol gösterici olması ve gençleri toplumsal gruplara yönlendirme çerçevesinde uygulanacak siyasetlerde yardımcı olabilecek bulgular içermesi açısından önemlidir. Araştırma bulgularına dayalı olarak uygulamaya yönelik öneriler şöyle sıralanabilir:

- Toplumsal grup üyesi ergenlerin kendilerini daha olumlu değerlendirdikleri, grup üyeliğinin arkadaşlık ilişkileri, grupla bütünleşme, bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik düzeylerine olumlu katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkılarak uzmanlar tarafından özellikle ergenlik dönemindeki gençlerin ilgi alanlarının ve yeteneklerinin belirlenmesine yönelik taramalar yapılmalı, gençler aileler ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplumsal gruplara üye olmaya özendirilmelidir. Toplumsal grupları özendirici ödüller ve etkinlikler (yarışmalar, festivaller, kültür şenlikleri, gençlik haftası etkinlikleri gibi) artırılmalıdır.

- Gençlerin eğitimi yalnızca okul ortamında verilen derslerle sınırlı tutulmamalı, toplumsal grupların gençlere sağladığı kazanımlar belirli dönemlerde bu araştırmada etkisi incelenen değişkenler dışındaki (fiziksel gelişim, akademik başarı ve iletişim becerileri gibi) başka bazı değişkenler de dâhil edilerek ölçülmeli ve gerekli önlemlerin alınmasıyla, gençlerin kimlik gelişimine

olumlu katkıda bulunacak siyasetler geliştirilmelidir. Bu çerçevede eğiticilerin niteliklerinin artırılması önemlidir.

- Araştırmada ele alınan toplumsal gruplar gençlerin genel olarak hafta sonlarında sınırlı süre içinde etkinliklerine katıldıkları halk oyunları, tiyatro, izcilik ve spor kulüpleri gibi gruplardan oluşmaktadır. Bu grupların dışındaki siyasi, dini, değişik amaçlarla oluşturulan çete vb. grupların üyeleri de kimlik yönelimi ve kimlik gelişimiyle ilgili diğer değişkenler bakımından araştırılmalıdır.

### **Kaynakça**

- Aktaş A M (1997). *Grup Süreci ve Grup Dinamikleri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Allan S ve Gilbert P (1995). A Social Comparison Scale: Psychometric Properties and Relationship to Psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 19 (3), 293-299.
- Armsden G ve Greenberg M T (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological Well-Being in Adolescence, 16, 427-454.
- Aşkın M (2007). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-219.
- Atabek E (2002). *Erken Büyüyen Çocuklar: Günümüzün Ergenleri*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Avcı F A (2009). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaş İlişkileri ve Cinsiyete Göre Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Aygün Z K (2004). Self, Identity, and Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138 (5), 457-478.
- Bahadır A (2002). Ergenlik Dönemi Kişilik Gelişiminde Temel Kavramlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 57-65.
- Balkaya A ve Ceyhan E (2007). Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 433-446.
- Bilgin N (1995). *Kolektif Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin N (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin N (2007). *Kimlik inşası*. İzmir: Aşına Kitaplar.
- Brown J D (1998). *The Self*. Boston: McGraw-Hill.
- Buhrmester D (1990). Intimacy of Friendship, Interpersonal Competence and Adjustment During Preadolescence and Adolescence. *Child Development*, 61, 1101-1111.
- 168 Aslan S ve Dönmez A (2013). Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme. *Mülkiye Dergisi*, 37(3), 141-173.

Ceylan A ve Özbal S (2008). Özdeşleşme Yoluyla Sadakat Oluşturma Üzerine Üniversite Mezunları Arasında Yapılan Bir Çalışma. *C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 81-110.

Cheek J M (1989). Identity Orientations and Self-Interpretation. İçinde: Buss DM ve Cantor N, *Personality Psychology: Recent Trends and Emerging Directions*, New York: Springer-Verlag, 275-285.

Cheek J M ve Briggs S R (1982). Self-Consciousness and Aspects of Identity. *Journal of Research in Personality*, 16, 401-408.

Coşkun H (2004). Kimlik Ölçeği'nin Bir Türk Örneğinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt:7, Sayı:14, 49-60.

Çelik M (2000). Epileptik, Diyabetik ve Hasta Olmayan Ergenlerin Anne-Baba Tutumu Algılarına ve Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Algılarının Karşılaştırılması. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.

Çevik A (2007). *Politik Psikoloji*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Çevik G B (2007). Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.

Del Prado A M Church A T Katigbak M S Miramontes L G Whitty M Curtis G J Vargas-Flores J J Ibanez-Reyes J Ortiz F A Reyes J A S (2007). Culture, Method, and The Content of Self-Concepts: Testing Trait, Individual-Self-Primacy, and Cultural Psychology Perspectives. *National Institutes of Health Author Manuscript*, 41(6), 1119-1160.

Delikara İ E (2000). Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Demir İ (2009). Gençlerin Kimlik Statülerinin Kültürel Karşılaştırması: İstanbul-Nusaybin Örneği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (3), 129-136.

Demirtaş H A (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.

Doğan T ve Yıldırım İ (2006). Üniversite Öğrencilerinin İyilik Halinin "Arkadaşlık" ve "Sevgi" Boyutlarının İncelenmesi. *Eğitim Araştırmaları*, 24, 77-86.

Erdoğan Ö ve Uçukoğlu H (2011). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları ile Atılganlık ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:19, No:1, 51-72.

Erikson E H (1968). *Identity Youth and Crisis*. New York: WW Norton Company.

Erözkan A (2004). Lise Öğrencilerinin Sosyal Karşılaştırma ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Müşla Üni. SBE Dergisi*, 13.

Festinger L (2007). A Theory of Social Comparison Process. İçinde: Stapel D A ve Blanton H, *Social Comparison Theories Key Readings*, New York: Psychology Pres, 29-44.

Festinger L Schachter S Back K (1963). *Social Pressures in Informal Groups*. California: Stanford University Press.

Gander M J Gardiner H W (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çev. B Onur N Çelen ve Yazar, Ankara:İmge Kitabevi.

Gorp J V (2005). Youth, Identity and Consumption: A Research Model, *Draft Paper*, 7th ESA Conference. Torun-Poland.

Gülbağçe A (2007). Mesleki Olgunluk Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Sosyal Karşılaştırma ve Benlik İmgelerinin İncelenmesi. (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Günaydın B ve Yöndem Z D (2007). Ergenlerde Akran Bağlılığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 129-139.

Güvenç B (2010). *Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Harter S (2000). Is Self-Esteem Only Skin-Deep? The Inextricable Link Between Physical Appearance and Self-Esteem Among American Youth. *Reclaiming Children and Youth*, 9, 135-138.

Hatipoğlu Z T (1996). Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Algılanan Anne Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Hortaçsu N (1991). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.

Hortaçsu N (1998). *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*. Ankara: İmge Kitabevi.

Hortaçsu N (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası ilişkiler*. Ankara: imge Yayınları.

Kağıtçıbaşı Ç (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Sistem Matbaacılık.

Kocacık F (2003). Üniversite Gençliğinde Kimlik Bunalımı: Farklılaşma ve Özdeşleşme (Bütünleşme). *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, (1), 1-10.

Köknel Ö (1986). *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kroger J (2004). *Identity in Adolescence: The Balance Between self and Other*. New York: Routledge.

Kumru A Carlo G Edwards C P (2004). Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 109-125.

Lapsley D K Rice K G FitzGerald D P (1990). Adolescent Attachment, Identity, and Adjustment to college: Implications for The Continuity of Adaptation Hypothesis. *Journal of Counseling & Development*, 68 (5), 561-565.

Markus H R ve Kitayama S (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.

McKillop K J Berzonsky M D Schlenker B R (1992). The Impact of Self-Presentations on Self-Beliefs: Effects of Social Identity and Self-Presentational Context. *Journal of Personality*, 60 (4), 786-809.

Mead G H (1970). Self as Social Object, içinde: Stone G P ve Farbennan H A, *Social Psychology Through Symbolic Interaction*, New York: Ginn-Blaisdell, 383-386.

Meşe G (2000). *Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Kimlik*. Ege Üni.Ed.Fak.Yay. Sayı:12. İzmir: Ege Üni.Basımevi.

Mullis R L Graf S C Mullis A K (2009). Parental Relationships, Autonomy, and Identity Processes of High School Students. *The Journal of Genetic Psychology*, 170(4), 326-338.

Nezlek J B ve Smith C V (2005). Social Identity in Daily Social Interaction. *Self and Identity*, 4, 243-261.

Oyserman D (2004). Self-Concept and Identity. içinde: Brewer M B ve Hewstone M, *Self and Social Identity*, Oxford: Blackwell Pub.Ltd., 5-23.

Özbay H Şahin N Hınçal G (1991). Ergenlikte Benlik İmajı:Öğrenci Ergenler Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2 (2), 82-95.

Özgüroğlu M (1991). Adolesans Döneminde Benlik İmajı. (Basılmamış Uzmanlık Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Özkan İ (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler. *Düşünen Adam*, 7 (3), 4-9.

Özpolat A (2010). Ailede Demokratik Sosyalleşme. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (20), 9-24.

Razmjoo S A (2010). Language and Identity in The Iranian Context: The Impact of Identity Aspects on EFL Learner's Achievement. *The Journal of Teaching Language Skills*, Vol.2, No.2, 99-121.

Robbins S P (1994). *Örgütsel Davranışın Temelleri*. Çev. A S Öztürk, Eskişehir: ETAM A.Ş.

Salmivalli C ve Isaacs J (2005). Prospective Relations Among Victimization, Rejection, Friendlessness, and Children's Self-and Peer-Perceptions. *Child Development*, 76(6), 1161-1171.

Sayıl M Uçanok Z Güre A (2002). Erken Ergenlik Döneminde Duygusal Gereksinimler, Aile ile Çatışma Alanları ve Benlik Kavramı: Betimsel Bir İnceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(3).

Schlenker B R ve Weigold M F (1990). Self-Consciousness and Self-Presentation: Being Autonomous Versus Appearing Autonomous. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(4), 820-828.

Sezer Ö (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *100. Yıl Üni. Eğitim Fakültesi Dergisi*, VII (1), 1-19.

Shaw M E ve Costanzo P R (1982). *Theories of Social Psychology*. New York: McGraw-Hill Pub.Com.

Simon B ve Brown R (1987). Perceived Intragroup Homogeneity in Minority-Majority Context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 703-711.

Şahin N H Durak A Şahin N (1993). Bir Grup Banka Personelinde İş Doyumu ve Stres. Araştırma Raporu.

Şendil G (2010). Bağlanma ve Ebeveynlik Tarzları, (Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi Kitabında, Ed.:Tarık Solmuş), 142-158. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Şimşek S (2002). Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.

Tajfel H (1978). The Psychological Structure of Intergroup Relations, İçinde: Tajfel H, *Differentiation Between Social Groups: Studies in The Social Psychology of Intergroup Relations*. London: Academic Press.

Tajfel H (1979). Individuals and Groups in Social Psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 183-190.

Tajfel H (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.

Tajfel H ve Turner J C (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict, İçinde: Austin W G ve Worchel S, *The Social Psychology of Intergroup Relations*, Monterey, CA: Brooks/Cole Pub.Co., 33-47.

Tanti C Stukas A A Halloran M J Foddy M (2008). Tripartite Self-Concept Change: Shifts in the Individual, Relational, and Collective Self in Adolescence. *Self and Identity*, 7, 360-379.

Turner J C (1978). Social Comparison, Similarity and Ingroup-Favoritism, İçinde: Tajfel H, *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*, London:Academic Press.

Türktan Ş ve Savran C (2010). Çocuklarda ve Ergenlerde Ebeveyne Bağlanma, Özgüven ve Okul Başarısı İlişkisi, İçinde: Solmuş T, *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 243-258.

Tüzün O ve Sayar K (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19, 24-39.

Uluğ F (1999). *Eğitimde Grup Süreçleri*. Ankara: TODAİE Yayınları.

Verkuyten M (2005). Social Identity, İçinde: Verkuyten M, *The Social Psychology of Ethnic Identity*, East Sussex: Psychology Pres, 39-90.

Yörükoğlu A (2000). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zırh S (1995). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benlik İmajının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.



## GRUPLA BÜTÜNLEŞME ÖLÇEĞİ

Sayın katılımcı,  Bu anket, üyesi olduğunuz gruba yönelik duygu ve düşünceleriniz hakkında bilgi edinmek maksadıyla hazırlanmıştır.  Aşağıda yer alan cümlelerin doğru veya yanlış yoktur. Sizden, kişisel görüşünüze uygun olarak, cümlelerin karşısındaki kutulardan bir tanesini (X) işareti ile işaretlemeniz istenmektedir.  Lütfen boş bırakmayınız.		KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	KATILYORUM	TAMAMEN KATILYORUM
1.	Grup üyeleri arasında olumlu bir etkileşim vardır.					
2.	Sosyal ilişkilerde her zaman öncelikle bu grup üyelerini tercih ederim.					
3.	Bu grubun bir üyesi olmaktan gurur duyuyorum.					
4.	Grup üyeleri grubun amaçlarına yönelik tüm yeteneklerini kullanırlar.					
5.	Grup üyeleri buldukları ortamı neşelendirir, renklendirir.					
6.	Bu grubun ortak değerleri olduğunu zannetmiyorum.					
7.	Grup üyeleri birlik ve bütünlük içinde hareket eder.					
8.	Grubun amaçları benim amaçlarımla uyumludur.					
9.	Gruptaki üyeler birbirlerine mümkün olduğunca yardım ederler.					
10.	Grupta arkadaşlık ilişkileri çok iyidir.					
11.	Grup içinde kendimi oldukça rahat hissediyorum.					
12.	Bu grubun bir üyesi olarak kalmayı istiyorum.					

